MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA
(GURISDIZZJONI KOSTITUZZJONALI)

ONOR. IMHALLEF
LINO FARRUGIA SACCO

Seduta tal-15 ta' Novembru, 2006

Rikors Numru. 29/2004/1

Raphael Aloisio, Malcolm Booker, Steve Cachia, Edward Camilleri, Andrew Manduca, Paul Mercieca u Stephen Paris personalment u fil-kapacita` taghhom ta’ partners tad-ditta Deloitte & Touche Certified Public Accountants and Auditors
vs
Avukat Generali u b’digriet tat-28 ta’ Settembru 2004 gie kjamat fir-rikors ir-Registratur tal-Qorti

Il-Qorti,

A. RIKORS:
Rat ir-rikors ta’ r-rikorrenti li bih ippremettew:

Illi huma konvenuti fil-kawza fl-ismijiet ***Valle del Miele Limited vs Raphael Aloisio et*** (Citazzjoni Numru 1902/2001 JA);

Illi fl-1 ta’ Dicembru 2003 kienet inghatat sentenza preliminari fl-imsemmija kawza mill-Prim’Awla tal-Qorti Civili;

Illi, peress illi r-rikorrenti kienu hassewhom aggravati b’din is-sentenza, ai termini ta’ l-Artikolu 231(1) tal-Kodici ta’ l-Organizzazzjoni u Procedura Civili (Kapitolu 12 tal-Ligijiet ta’ Malta), b’rikors intavolat fit-3 ta’ Dicembru 2003, huma kienu talbu lill-istess Prim’Awla tal-Qorti Civili permess sabiex jappellaw minnha;

Illi dan il-permess kien inghata b’digriet moghti fl-udjenza tat-12 ta’ Dicembru, 2003 u fid-29 ta’ Dicembru 2003 kien gie intavolat ir-rikors ta’ l-appell relattiv quddiem il-Qorti ta’ l-Appell;

Illi fil-bidu nett tas-smiegh ta’ l-appell fit-18 ta’ Mejju, 2004, il-Qorti ta’ l-Appell ***ex officio*** kienet gibdet l-attenzjoni tad-difensur tar-rikorrenti ghal sentenza minnha moghtija fis-16 ta’ Dicembru 2003 fl-ismijiet ***Markiza Beatrice Cremona Barbaro of St. George-vs-Joseph Vella Galea et*** fejn kien gie deciz li t-terminu ta’ ghoxrin jum ghal appell minn sentenza preliminari jibda jiddekorri mid-data tas-sentenza ta’ l-Ewwel Qorti u mhux mid-data tal-permess minnha moghti biex isir l-appell u ghalhekk l-appell interpost mir-rikorrenti appellanti kien ***fuori termine****;*

Illi l-avukat difensur kien wiegeb li huwa kien jaf ben tajjeb bis-sentenza citata mill-Qorti ta’ l-Appell u ssottometta li dik is-sentenza ma kellhiex tigi segwita ghaliex kienet anti-guridika;

Illi wara li kien gie brevement ittrattat dan il-punt bejn il-Qorti ta’ l-Appell u l-imsemmi avukat difensur, ghal kull bwon fini, l-istess avukat kien talab li jaghmel sottomissjonijiet bil-miktub;

Illi l-Qorti ta’ l-Appell kienet akkordat u kemm l-appellanti (ir-rikorrenti odjerni) kif ukoll is-socjeta` appellata f’dak l-appell kienu intavolaw is-sottomissjonijiet taghhom bil-

miktub fis-26 ta' Mejju, 2004 u fit-3 ta' Gunju, 2004 rispettivament;

Illi b'sentenza moghtija fit-8 ta' Gunju 2004 il-Qorti ta' l-Appell kienet iddikjarat l-appell interpost mir-rikorrenti fil-kawza fl-ismijiet ***Valle del Miele Limited vs Raphael Aloisio et*** (Citazzjoni Numru 1902/2001 JA) irritu u null ghaliex intavolat ***fuori termine*** wara rritjeniet illi:

".. .. appell minn sentenza in parte ghandu jigi prezentat fi zmien ghoxrin jum mid-data tas-Sentenza u mhux mid-data ta' l-awtorizzazzjoni moghtija skond l-artikolu 231 gja` msemmi..

.. Filwaqt illi fil-kaz ta' appell minn digrieti interlokutorji il-legislatur kien specifiku sia dwar it-terminu kif ukoll dwar minn meta dan it-terminu jibda jiddekorri, fil-kaz ta' appell minn "sentenza" huwa ghazel li ma jiddistingwix bejn sentenza finali u sentenza ***in parte***, b'mod ghalhekk li t-terminu ta' ghoxrin jum mid-data tas-sentenza stabbilit fl-Artikolu 226(1) ghandu japplika wkoll ghall-appelli li jsiru in segwitu ghall-awtorizzazzjoni moghtija skond il-proviso tas-subartikolu (1) ta' l-Artikolu 231 tal-Kap. 12."

Illi r-rikorrenti ssottomettew li l-imsemmija sentenza tal-Qorti ta' l-Appell moghtija fit-8 ta Gunju 2004 fil-kawza fl-ismijiet ***Valle del Miele Limited-vs-Raphael Aloisio et*** (Citazzjoni Numru 1902/2001 JA) kienet tilledi d-dritt taghhom ghal smiegh xieraq kif sancit fl-Artikolu 39(2) tal-Kostituzzjoni ta' Malta **("Il-Kostituzzjoni")** kif ukoll l-artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni Ewropea ghall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fondamentali rez applikabbli f'Malta bl-Att dwar il-Konvenzjoni Ewropea cioe` Kapitolu 319 tal-Ligijiet ta' Malta ("il-Konvenzjoni");

Illi, in succint, il-lanjanza tar-rikorrenti kienet din: ghalkemm ma kienx jezisti dritt ta' appell ***ut sic***, meta jkun hemm dritt ta' appell dan kellu jinstema' kif jixraq skond id-dettami tal-Kostituzzjoni u l-Konvenzjoni. Izda fil-kaz odjern l-appell kien mitfugh 'il barra minghajr ma kien gie trattat fil-mertu, biex b'hekk ma nghatax smiegh xieraq, fuq interpretazzjoni rigidissima tal-ligi li t-terminu ta' dan l-

appell beda jiddekorri minn zmien meta r-rikorrenti l-anqas kellhom dritt li jappellaw bil-konsegwenza li l-anqas ma kien inghatalhom it-terminu ta' ghoxrin jum mid-data li gie stabbilit dan id-dritt taghhom li jappellaw sad-data meta skond il-Qorti ta' l-Appell irritjeniet skada dan l-istess appell. Fil-verita`, l-appell kien gie intavolat fi zmien ghoxrin jum mid-data li r-rikorrenti nghatalhom permess li jappellaw biex b'hekk kienu pprevalixxu ruhhom (kif kellhom kull dritt li jaghmlu) mit-terminu li stabbilixxa l-legislatur u rikonoxxut mill-Qorti ta' l-Appell. Min-naha l-ohra, bid-decizjoni tal-Qorti ta' l-Appell ir-rikorrenti kienu gew zvantaggati talment li l-anqas l-ghoxrin jum moghti mill-legislatur (u anke ammess mill-Qorti ta' l-Appell) ma kellhom biex b'hekk huma kienu gew imcahhda minn access ghal qorti li huma kellhom (u ghandhom) dritt ghalih;

Illi kien logiku u san li z-zmien ta' l-appell in kwistjoni beda jiddekorri mid-data li fiha twieled id-dritt ta' dan l-appell, cioe` mid-data li nghata permess mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili li jsir l-appell. Dan mhux biss ghal ragunijiet guridici-legali izda wkoll ghal ragunijiet ta' praticita`. Guridikament kien kontro-sens li jibda jiddekorri terminu li jestingwi dritt qabel ma jkun hemm dan id-dritt. ***Del resto*** it-termini kienu hemm ghac-certezza u biex jiffacilitaw u jghinu s-smiegh ta' kawza li jwassal ghal decizjoni gusta u legali u mhux biex jistronkawha. Min-naha ta' pratticita`, kien jista' jaghti kaz li dan il-permess fir-realta` jdum ma jinghata. Seta' kien ghaliex l-Ewwel Qorti kellha bzonn tikkunsidra l-affarijiet u c-cirkostanzi kollha tal-kaz qabel taderixxi jew tichad talba ghal permess ta' appell. Ir-ragunijiet setghu kienu varji izda, kienu x'kienu dawn ir-ragunijiet, dan id-dewmien ma kellhiex tbaghtih il-parti li tkun talbet (fi zmien stabilit mil-ligi) li tappella. In fatti dan id-dewmien seta' wassal ghal sitwazzjoni fejn, jekk u meta jinghata l-permess ta' l-appell, skond il-Qorti ta' l-Appell, dan l-appell ikun gja skada! Hekk precizament kien gara fil-kaz precitat ta' ***Cremona Barbaro-vs- Vella Galea*** fejn il-permess ta' l-appell kien inghata sena wara li kienet inghatat is-sentenza li minnha sar l-appell!

Illi fl-imsemmija kawza ta' ***Cremona Barbaro-vs-Vella Galea****,* il-Qorti ta' l-Appell kienet ikkoncediet illi "mir-ricerki li ghamlet.. .. ma kien irrizulta li dan il-punt qatt gie deciz minn din il-Qorti". U dan mhux b'xi koincidenza ghaliex minn dejjem kien ben stabbilit u rikonoxxut minn kull appellant, appellat u minn dik il-Qorti stess li l-perjodu ta' ghoxrin jum ghal appell minn sentenza parzjali jibda jiddekorri mill-jum li fih ikun inghata permess biex isir appell minnha;

Illi t-talba biex parti tappella minn sentenza parzjali tibqa' semplici talba u ma ssirx dritt ta' appell qabel ma jkun inghata l-permess mill-Qorti ta' l-Ewwel Grad biex isir l-appell. Ghalhekk, it-terminu ta' l-appell jibda jiddekorri minn meta jkun stabbilit dan id-dritt ta' appell u cioe` minn meta jinghata dan il-permess u minn ebda data ohra. Minghajr dan il-permess l-appell ma setax isir ghaliex skond il-proviso ta' l-artikolu 231(1) tal-Kodici ta' Organizzazzjoni u Procedura Civili "appell minn dawk is-sentenzi separati jista' jsir qabel l-ahhar sentenza BISS (enfasi tar-rikorrenti) bil-permess tal-Qorti.. .." Ghalhekk it-terminu li fih kellu jsir appell ma setax jibda jiddekorri kontra parti li mhix f'pozizzjoni tappella qabel ma jinghata permess biex taghmel dan u ma kienx jaghmel sens li biex jigi salvat terminu li beda' jiddekorri qabel l-ezistenza tad-dritt, il-parti tintavola appell qabel il-permess biex tappella. L-incertezza li dan igib mieghu jeghleb ghal kollox it-tajjeb li l-ligi tipprova tilhaq meta tistabilixxi terminu, cioe`, stabbilita`, ***fairness*** u certezza;

Illi meta l-legislatur kien stabilixxa b'ligi pozittiva ghoxrin jum ghal prezentata ta' appell, huwa ried li dan il-perjodu kollu jkun ghad-dispozizzjoni tal-parti li tkun trid tappella ghaliex hekk huwa stabbilit bhala mizura xierqa u ragonevoli ghat-thejjija ta' appell u l-parti li kellha dritt tappella kellha dritt ghal dawn l-ghoxrin gurnata kollha kemm huma. Izda mhux hekk kienet iddecidiet il-Qorti ta' l-Appell ghaliex skondha kull gurnata li tghaddi bejn id-data tas-sentenza parzjali u d-data li fiha eventwalment jinghata permess li jsir appell minnha tkun imnaqqsa mit-terminu legalmet stabbilit ghal prezentata ta' l-appell kontra r-rieda tal-legislatur. Cahda minn smiegh ta' appell

f'dawn ic-cirkostanzi kien jikkostitwixxi ksur tad-drittijiet fondamentali protetti taht l-Artikolu 39(2) tal-Kostituzzjoni u l-Artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni;

Illi f'din is-sottomissjoni, ir-rikorrenti kienu jinsabu konfortati mill-gurisprudenza emessa mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet Umani **(il-"Qorti Ewropea").** In fatti fi1-kaz ta' ***Hadjianastassiou-vs-Greece*** tat-23 ta' Novembru 1992, il-Qorti ta' Kassazzjoni Griega kienet cahdet appell fuq il-bazi li kien vag. Izda il-Qorti Ewropea kienet irritjeniet li dan kien ksur ta' l-artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni minhabba t-terminu statutorju qasir biex jigi sottomess appell motivat;

Illi f'kaz ta' trattament inuman u degradanti u vjolazzjoni tal-liberta` u sigurta` personali ***(Aerts-vs-Belgium*** tat-30 ta' Lulju 1998), kienet saret talba ghal ghajnuna legali biex isir appell lill-Qorti ta' Kassazzjoni Belgjana. Ghad li ma hemmx dritt awtomatiku ghal ghajnuna legali, il-Qorti Ewropea kienet iddecidiet li c-cahda ta' tali ghajnuna li effettivament kienet zammet lill-appellant milli jadixxi lill-Qorti ta' Kassazzjoni Belgjana ammontat ghal ksur ta' l-artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni. Mhux hekk biss. F'dak il-kaz il-Gvern Belgjan kien issottometta li l-appellant adixxa lill-Qorti Ewropea tardivament cioe` wara t-terminu ta' sitt xhur stabilit mill-Artikolu 26 tal-Konvenzjoni. Izda l-Qorti Ewropea kienet cahdet din is-sottomissjoni u kienet iffavoriet is-smiegh ta' l-appell liha ghaliex kienet irritjeniet li t-terminu beda' jiddekorri minn meta twieled id-dritt ta' l-appellant cioe` mid-data li gie michud l-access ghall-Qorti ta' Kassazzjoni Belgjana ghar-rimedju opportun u mhux min meta kien sar l-allegat ksur ta' l-artikoli 3 u 5 tal-Konvenzjoni. Peress illi minn dik id-data sad-data ta' l-applikazzjoni ma kienux lahqu ghaddew sitt xhur, l-appell lill-Qorti Ewropea kien ***in termine****;*

Illi fil-kaz ta' ***Escolano et-vs-Spain*** tal-25 ta' Jannar 2000, il-Qorti Ewropea kienet irritjeniet illi l-interpretazzjoni ta' regola ta' procedura b'mod partikolarment strett ipprivat lill-applikanti mid-dritt ta' access lill-Qorti sabiex jinstemghu l-pretensjonijiet taghhom:

".. .. The Court reiterates that the rules governing time-limits for appeals are intended to ensure a proper administration of justice. That being so, the rules in question or their application, should not prevent litigants from using an available remedy.. .. Since the issue concerns the principle of legal certainty, it is not merely a problem of interpretation of a legal provision in the usual way but of an unreasonable construction of a procedural requirement which prevented a claim for compensation being examined on the merits and thereby entailed a breach of the right to the effective protection of the courts. The parties must be able to avail themselves of the right to bring an action or to lodge an appeal. Otherwise, the courts could substantially reduce the time for lodging an appeal or even render any appeal impossible.. .. The Court consequently considers the domestic courts' particularly strict interpretation of a procedural rule deprived the applicants of the right of access to a court (see *mutatis mutandis,* the Perez de Rada Cavanilles-vs-Spain judgement of 28 October 1998 *Reports 1998, pp.3256-57,* #9). There has been therefore a violation of Article 6(1) of the Convention".

(Vide wkoll **RICHARD CLAYTON QC & HUGH TOMLINSON QC** *"The Law of Human Rights - Second Annual Updating supplement, p.124".*)

Illi fil-kaz ta' ***Manibardo-vs-Spain*** tal-15 ta' Frar 2000, *1-Audiencia Provincial* ta' Tarragona kien iddikjara appell inamissibbli skond il-ligi Spanjola minhabba n-nuqqas ta' depozitu ta' somma flus skond ordni ta' Qorti ta' l-ewwel istanza. Izda l-Qorti Ewropea kienet irritjeniet:

".. .. the applicant's appeal was declared inadmissible owing to her failure to deposit the requisite amount. She was thus deprived of a remedy which could have proved decisive for the outcome of the dispute. The Court finds that by obliging her to pay the amount ordered, the Audiencia Provincial prevented the applicant from using an existing and available remedy, such that a disproportionate hindrance was put in the way of her right

of access to a court. Consequently there has been a violation of Article 6(1).''

Illi f'***Beles et-vs-The Czech Republic*** tat-12 ta' Novembru 2002, il-Qorti Ewropea kienet qalet:
"The Court has already stated on a number of occasions that the right to a fair trial, as guaranteed by Article 6(1) of the Convention, must be construed in the light of the rule of law, one of the fundamental aspects of which is the principle of legal certainty, which requires that all litigants should have an effective legal remedy enabling them to assert their civil rights.. .. It further reiterates that the rules governing the formal steps to be taken and the time-limits to be complied with in lodging an appeal are aimed at ensuring the proper administration of justice and compliance, in particular, with the aforementioned principle of legal certainty. That being so, the rules in question, or the manner in which they are applied, should not prevent litigants from using an available remedy.. .. a procedural rule has been construed in such a way as to prevent the applicants' action being examined on the merits, with the attendant risk that their right to effective protection would be infringed.. .. Consequently, the Court finds that in deciding, on the basis of a particular strict construction of a procedural rule, not to examine the merits of the case, the domestic courts undermined the very essence of the applicants' right to a court, which is part of their right to a fair trial guaranteed by Article 6(1) of the Convention. There has therefore been a violation of Article 6(1) of the Convention".

Illi f'dan il-kaz ta' Beles kien gie suggerit li f'kaz li jkun hemm ir-riskju li xi appell jiskadi allura seta' facilment isir dan l-appell pendenti t-talba ghall-***leave to appeal****.* Il-Qorti Ewropea wiegbet:

".. .. that course of action would have been uncertain and devoid of statutory basis and did not offer an adequate solution, as required by the principle of legal certainty".

Illi fil-kaz ta' ***Brumarescu-vs-Romania*** tat-28 ta' Ottubru 1999, il-Qorti Ewropea kienet harset lejn il-kwistjoni min

ottika diversa cioe` s-sahha ta' l-istat, vestita fih bil-ligi municipali, li jappella, minghajr ebda terminu impost fuqu, biex igib fix-xejn decizjoni ta' qorti li iddecidiet li l-istess stat kien ghamel zball meta innazzjonalizza post ta' residenza biex b'hekk gie ordnat li tali residenza tinghata lura lill-applikant. Il-Qorti Ewropea kienet wiegbet:

".. .. The Court notes that the exercise of that power by the Procutrator - General was not subject to any time-limit, so that judgements were liable to challenge indefinitely. The Court observes that, by allowing the application to be lodged under that power, the Supreme Court of Justice set at naught the entire judicial process which had ended in - to use the Supreme Court of Justice's words - a judicial decision that was "irriversible" and thus *res judicata* - and which had moreover been executed.. .. in that manner the Supreme Court of Justice had infringed the principle of legal certainty. On the facts of the present case, that action breached the applicant's right to a fair hearing under Article 6(1) of the Convention."

Illi anke jekk, kif irritjeniet il-Qorti ta' l-Appell nostrana, il-***mens legis*** hi li "jillimita l-ispezzettar ta' kawzi b'appelli interposti minn kull wahda mis-sentenzi ***in parte***, dan ma kellux isir b'mod li litigant jigi michud access ghal qorti li ghandu dritt ghaliha b'interpretazzjoni li, in effett, ma hi xejn hlief ic-cahda ta' dritt moghti mill-ligi domestika bi ksur ta' l-Artikolu 39(2) tal-Kostituzzjoni u ta' l-Artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni:

Ghaldaqstant ir-rikorrenti talbu lill-Qorti biex:

1. Tiddikjara u tiddeciedi li bis-Sentenza tat-8 ta' Gunju 2004 moghtija mill-Qorti ta' l-Appell fil-kawza fl-ismijiet **Valle del Miele Limited versus Raphael Aloisio, Malcolm Booker, Steve Cachia, Edward Camilleri, Andrew Manduca, Paul Mercieca u Stephen Paris personalment u fil-kapacita` taghhom ta' *partners* tad-ditta *Deloitte & Touche Certified Public Accountants and Auditors*,** gew miksura l-artikoli 39(2) tal-Kostituzzjoni ta' Malta u 6(1) ta' l-Ewwel Skeda tal-

Kapitolu 319 tal-Ligijiet ta' Malta billi gie lez id-dritt taghhom ghal smiegh xieraq quddiem dik il-Qorti;

2. Konsegwentement thassar l-imsemmija sentenza tat-8 ta' Gunju 2004 moghtija mill-Qorti ta' l-Appell fil-kawza fl-ismijiet **Valle del Miele Limited versus Raphael Aloisio, Malcolm Booker, Steve Cachia, Edward Camilleri, Andrew Manduca, Paul Mercieca u Stephen Paris personalment u fil-kapacita` taghhom ta' *partners* tad-ditta *Deloitte & Touche Certified Public Accountants and Auditors*,** u tordna l-prosegwiment ta' l-appell minnhom interpost fl-atti ta' l-istess kawza fid-29 ta' Dicembru 2003 fuq il-mertu u

3. Taghmel dawk l-ordnijiet, tohrog dawk l-atti u taghti dawk id-direttivi li tqis xierqa sabiex twettaq, jew tassigura t-twettiq ta' l-artikoli 39(2) tal-Kostituzzjoni ta' Malta u 6(1) ta' l-Ewwel Skeda tal-Kapitolu 319 tal-Ligijiet ta' Malta.

Bl-ispejjez.

B. ECCEZZJONIJIET:

Rat ir-risposta ta' l-intimat Avukat Generali li eccepixxa:

1. Illi preliminarjament l-intimat ma kienx il-legittimu kuntradittur f'dawn il-proceduri, u dan ai termini tal-artikolu 181B(2) tal-Kap. 12, stante li kienet tezisti awtorita` kompetenti ohra li setghet twiegeb ghall-lanjanzi vantati mir-rikorrent. Ghalhekk l-intimat kellu jkun liberat mill-osservanza tal-gudizzju.

2. Illi preliminarjament ukoll u minghajr pregudizzju ghas-suespost, din il-Qorti kellha tiddeklina milli tezercita l-poteri kostituzzjonali taghha rigward dan il-kaz, ***ai termini*** tal-proviso ghall-Artikolu 46(2) tal-Kostituzzjoni, peress li kienu jezistu rimedji adegwati ohra ghar-rikorrenti, u dan stante li l-lanjanzi taghhom kienu kkoncernaw appell minn sentenza in parte.

3. Illi preliminarjament u minghajr pregudizzju ghas-suespost, din l-azzjoni kienet intempestiva u dan ghar-raguni moghtija fit-tieni paragrafu ta' din ir-risposta.

4. Illi preliminarjament ukoll u minghajr pregudizzju ghas-suespost, il-proceduri kostituzzjonali ma kienux setghu jintuzaw bhala forma tat-tieni appell minn sentenza gja moghtija mill-Qorti tal-Appell.

5. Illi fil-mertu, kwantu l-azzjoni kienet bazata fuq ksur tal-Artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni u 39(2) tal-Kostituzzjoni, kellha tkun iccarata espressament mir-rikorrenti dwar liema mill-punti trattati f'dawn l-artikoli kien hemm allegazzjoni ta' ksur, biex l-intimat seta' jwiegeb u jirregola ruhu sewwa, inkluz bil-kazistika relattiva.

6. Illi r-rikorrenti kienu lmentaw li l-Onorabbli Qorti tal-Appell kien messha tat interpretazzjoni differenti lill-Artikolu 231 tal-Kap. 12. L-intimat kien issottometta li l-fatt li l-Qorti kienet iddecidiet li taghti interpretazzjoni partikolari lill-provvediment tal-ligi ma jfissirx li b'daqshekk kien hemm ksur tad-drittijiet tal-bniedem. Il-Qorti tal-Appell f'dan il-kaz kienet tat kull opportunita` lir-rikorrenti li jispjegaw il-pozizzjoni taghhom anke bil-miktub. Is-semplici fatt li fis-sentenza taghha tat-8 ta' Gunju 2004 il-Qorti tal-Appell ma kienetx qablet mal-interpretazzjoni li r-rikorrenti dehrilhom li kellha taghti l-Qorti, b'daqshekk ma kienx ifisser li l-Qorti bis-sentenza taghha tat lok ghal ksur tad-dritt fundamentali ghas-smigh xieraq.

7. Illi barra minn hekk, id-dritt t'appell kellu jkun limitat bi zmien biex hekk kawza setghet tkun determinata u konkluza fi zmien ragonevoli. Li kieku ma kienx hekk, u baqa' d-dritt t'appell mhux limitat bi zmien, seta' jaghti l-kaz li kien hemm ksur tad-dritt tal-bniedem ghal smiegh xieraq fi zmien ragonevoli, peress li l-opportunita` ta' appell baqghet b'mod indefinit.

8. Illi ***di piu`***, hawn si tratta ta' appell minn sentenza in parte, u ghalhekk kien iktar u iktar importanti li jkun hemm terminu ghall-appell biex hekk il-kawza setghet titkompla u mhux titwaqqaf b'mod abbuziv u indeterminat b'hafna appelli minn sentenzi parzjali.

9. Illi in kwantu saret referenza fir-rikors promotur ghad-dritt t'access ghall-qorti, l-intimat kien issottometta li r-rikorrenti kellhom l-opportunita` shiha li jaderixxu lill-Qorti tal-Appell kif fil-fatt ghamlu, u mbaghad joqoghdu ghad-decizjoni finali taghha. Barra minn hekk, kien rikonoxxut anke mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem li dan l-istess dritt t'access seta' kellu limitazzjonijiet, sakemm l-essenza tad-dritt kienet imharsa. Pero` kien baqa' l-fatt li r-rikorrenti riedu jiddikjaraw b'mod car liema parti mill-Artikoli msemmija kienu qed jallegaw ksur taghhom.

10.Illi fi kwalunkwe kaz, ma kien hemm ebda ksur tad-drittijiet u libertajiet fundamentali tal-bniedem, la taht il-Kostituzzjoni u l-anqas taht il-Konvenzjoni, f'dawn il-proceduri msemmija fir-rikors promotur u ghalhekk ir-rikors promotur kellu jkun michud bl-ispejjez kontra r-rikorrenti.

Rat ir-risposta ta' l-intimat kjamat fil-kawza Registratur, Qrati Civili u Tribunali li eccepixxa:

1. Illi minhabba n-natura tat-talbiet rikorrenti kif motivati fl-imsemmi rikors promotur, ir-Registratur, Qrati Civili u Tribunali ma kienx il-legittimu kontradittur f'dawn il-proceduri u ghaldaqstant kellu jigi liberat mill-osservanza tal-gudizzju.

2. Illi minghajr pregudizzju ghas-suespost, ***ai termini*** ta' l-artikolu 46(2) tal-Kostituzzjoni ta' Malta, din il-Qorti kellha tiddeklina milli tezercita l-poteri kostituzzjonali taghha rigward dan il-kaz u dan stante li r-rikorrenti kien ghad kellhom rimedji ordinarji disponibbli ghalihom.

3. Illi wkoll ghal din ir-raguni msemmija fil-paragrafu nurnru 2, l-azzjoni rikorrenti kienet intempestiva.

4. Illi r-rikorrenti kellhom jispecifikaw b'mod aktar preciz kif jirrizulta l-ksur ta' l-Artikolu 39 (2) tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-Artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni Ewropeja u dan sabiex l-intimat seta' jirregola ruhu ahjar fir-rigward ta' tali lanjanza.

5. Illi l-interpretazzjoni tal-Qorti ta’ l-Appell ghall-Artikolu 231 tal-Kapitolu 12 tal-Ligijiet ta’ Malta ma kienet tilledi ebda dritt uman jew liberta` fundamentali u dan peress li l-istess interpretazzjoni ta’ dan l-Artikolu ma kenitx tipprekludi lir-rikorrenti milli jaderixxu lill-Qorti ta’ l-Appell entro t-terminu stipulat mil-ligi anke pendenti d-decizjoni tal-Qorti ta’ Prim’Istanza dwar il-possibilita` ta’ appell mis-sentenza parzjali.

6. Illi ghalhekk ma kien irrizulta ebda ksur tad-drittijiet tal-bniedem jew ta’ xi liberta fundamentali kemm taht il-Kostituzzjoni ta’ Malta kif ukoll taht il-Konvenzjoni Ewropea u ghalhekk dan ir-rikors kellu jigi michud, bl-ispejjez kontra r-rikorrenti.

Rat l-atti kollha tal-kawza.

Semghet l-abili difensuri.

Ikkunsidrat

C. PROVI:

Illi b’nota tar-rikorrenti tad-29 ta’ Ottubru, 2004, huma sostnew li l-“bazi tal-azzjoni hija “the right to a court, which is part of their right to a fair trial guaranteed by Article 6 (1)”.

Illi din il-Qorti permezz ta’ sentenza taghha tal-14 ta’ Gunju, 2005 illiberat lir-Registratur tal-Qrati Civili u Tribunali mill-osservanza tal-gudizzju u fl-istess hin cahdet l-ewwel eccezzjoni tal-Avukat Generali li hu mhux il-legittimu kontradittur. Ukoll giet michuda t-tieni eccezzjoni tal-Avukat Generali li din il-Qorti ghandha tiddeklina milli tezercita l-poteri kostituzzjonali taghha rigward dan il-kaz ***ai termini*** tal-***proviso*** ghall-artikolu 46(2) tal-Kostituzzjoni. Fl-istess decizjoni l-Qorti cahdet it-tielet eccezzjoni tal-Avukat Generali li l-azzjoni hija intempestiva. Il-Qorti cahdet ukoll ir-raba’ eccezzjoni tal-Avukat Generali.

Fis-17 ta’ Ottubru 2005 Dr. Sciberras Abdilla ghall-Avukat Generali rriferiet ghall-emenda tal-Artiklu 231 tal-Kap 12 li saret b’Att XIII tal-2005.

Rat l-atti [kopja] ta’ quddiem il-Prim’Awla u l-Onorabbli Qorti ta’ l-Appell [fol89 sa 117].

Rat in-noti ta’ osservazzjonijiet tal-partijiet.

D. KUNSIDERAZZJONIJIET:

Illi wiehed mid-drittijiet fundamentali kif imsemmi fil-Konvenzjoni huwa ***r-right to a court*** ossia ***the right of access to a court*** . Dan jirrizulta mill-art 6 (1) tal-Konvenzjoni. Ir-rikorrenti sostnew li meta l-ilment taghhom lanqas instema’ fuq il-meritu minhabba li l-Onor Qorti ta’ l-Appell tat l-interpretazzjoni li tat dwar it-terminu ta’ l-Appell, huma gew negati dan id-dritt u b’hekk gie mittiefes dritt fundamentali li ghandhom. Infatti huma sostnew fir-rikors taghhom li:

“l-appell gie mitfugh ‘l barra minghajr ma gie trattat fil-meritu biex b’hekk ma nghatax smigh xieraq.”

Dan wassal lill-abili difensur tal-intimat li ssostni li kieku dan kellu jigi accettat dan kien ser iwassal li kull meta appell jigi deciz fuq punt procedurali l-parti li titlef tista’ tilmenta minn nuqqas ta’ smigh xieraq. Izda dan mhux dak li qed isostnu r-rikorrenti. Dak li sostnew hu li l-interpretazzjoni rigida moghtija mill-Onor Qorti ta’ l-Appell li qieset li t-terminu ghall-appell jiddekorri mid-data tas-sentenza parzjali u mhux mid-data tal-permess tal-ewwel qorti, jista’ jwassal [kif fil-fatt isostnu li gara fil-kaz taghhom], ghal nuqqas ta’ smigh xieraq minhabba li jkun qieghed jigi negat lilhom dan id-dritt ta’ appell f’dan l-istadju. Skond ir-rikorrenti l-interpretazzjoni moghtija mill-Qorti ta’ l-Appell tista’ twassal ghall-fatt li persuna ma tkunx tista’ tadixxi lill-Qorti ghax l-ghoxrin gurnata jkunu gja ghaddew meta jinghata l-permess, jew jekk stess jinghat fit-tarf tal-ghoxrin jum, t-terminu koncess mil-ligi jkun qieghed jitqassar bi pregudizzju ghall-parti li tkun tixtieq tintavola l-appell. Infatti fin-nota taghhom a fol 128 jinghad:

"Il-bazi ta' l-azzjoni odjerna hija interpretazzjoni rigidissima u applikazzjoni zbaljata ta' ligi procedurali li wasslu lir-rikorrenti jigu mcahhda minn rimedju li effettivament ghandhom dritt ghalih skond il-ligi."

L-abili difensur tal-intimat sostniet li l-fatt li jkun hemm terminu perentorju ragjonevoli li jwaqqaf proceduri jew jillimita l-bidu taghhom mhux nuqqas ta' dritt ta' access lill-Qorti (**X vs Sweden 1982**). Sostniet ukoll li l-ezercizzju tad-dritt ta' appell innifsu jista' jkun suggett ghal zmien ragjonevoli (**Bricmont vs Belgium 10857/84 deciz fl-1986**). Izda dan mhux kontestat mir-rikorrenti. Huma ma ilmentawx mill-fatt li hemm ghoxrin gurnata biss, izda mill-fatt tal-interpretazzjoni minn meta dawn l-ghoxrin jum jibdew jiddekorru.

F'dan l-istadju forsi hu opportun li tikkwota parti relevanti mis-sentenza **Markiza Beatrice Cremona Barbaro of St George vs Joseph Vella Galea et** deciza mill-Onor Qorti ta' l-Appell fis-16 ta' Dicembru, 2003:

"Issa, il-legislatur naqas milli jispecifika fl-Artikolu 231 sia t-terminu ghall-appell u sia minn meta t-terminu talvolta applikabbli ghandu jibda jiddekorri fil-kaz ta' sentenza in parte. Filwaqt li fil-kaz ta' appell minn digrieti il-legislatur kien specifiku sia dwar it-terminu kif ukoll dwar minn meta jibda jiddekorri – ara s-suabrtikoli (6) u (10) tal-Artikolu 229 – il-legislatur baqa' sieket fir-rigward ta' sentenzi in parte. Fil-fehma tal-Qorti, ghalhekk, tapplika d-disposizzjoni tal-Artkolu 226(1) tal-Kap. 12, li hija disposizzjoni li ma tiddistingwix bejn sentenza finali jew sentenza in parte. Din tipprovdi li *"L-appell isir b'rikors li jigi presentat fir-registru tal-Qorti ta' l-Appell fi zmien ghoxrin jum mid-data tas-sentenza".* Il-partijiet fil-kaz in dizamina jaqblu li t-terminu hu ta' ghoxrin jum; dak li ma jaqblux dwaru hu, kif inghad, minn meta dan it-terminu jibda jiddekorri.

Din il-Qorti hi tal-fehma li, tenut kont tal-intenzjoni tal-legislatur li jargina z-zminijiet kif aktar 'l fuq imfisser kif ukoll tal-kliem car tal-ligi, ma tistax u m'ghandhiex tinterpreta l-kliem "mid-data tas-sentenza" bhala li jfissru,

fil-kaz ta’ sentenza in parte, “mid-data li fiha jinghata l-permess”. Kieku kellha taghmel hekk, tkun qed tiftah il-bieb ghall-possibilita` ta’ abbuz da parti ta’ min ikun irid itawwal iz-zminijiet. Huwa veru li fil-kaz *de quo* kienet l-ewwel Qorti stess li injorat iz-zmien ta’ ghoxrin jum mid-data tas-sentenza meta, permezz tad-digriet tad-29 ta’ April, 2002 iddifferiet ir-rikors ghat-trattazzjoni ghall-10 ta’ Mejju, 2002, jigifieri ghal jumejn wara li jkun skada t-terminu ta’ ghoxrin gurnata mid-data tas-sentenza; pero` kien jinkombi fuq il-konvenuti appellanti li, jew fl-istess rikors li bih talbu l-permess ghall-appell jew in segwitu ghad-digriet imsemmi, jigbdu l-attenzjoni tal-Prim Awla ghad-disposizzjoni tal-Artikolu 226(1), disposizzjoni li evidentement sfuggiet lill-ewwel Qorti.”

Din il-Qorti ma taqbel xejn ma’ dan ir-ragunar u fil-fehma ta’ din il-Qorti dan iwassal ghal nuqqas ta’ smigh xieraq minhabba li jkun qieghed jigi negat lir-rikorrenti dan id-dritt ta’ appell f’dan l-istadju. Ma jistax ikun li t-terminu ghall-appell jiddekorri mid-data tas-sentenza parzjali u mhux mid-data tal-permess tal-ewwel qorti.

A] Ghalkemm din il-Qorti kif presjeduta ma tistax hlief tammira z-zelu tal-Qorti ta’ l-Appell li ma thallix prolungament zejjed tal-kawzi b’mod li twassal gustizzja veloci, fil-fehma taghha dan ma jista’ jwassal qatt li wiehed jinnega dritt bhala sagrificju ghal dan. Il-bazi ta’ dan kollu li t-terminu ta’ ghoxrin jum jista’ jiddekorri biss minn meta tali dritt jitwieled. Infatti diversi drabi gie ritenut li n-nuqqas tal-permess ta’ l-ewwel Qorti (skond l-imsemmi proviso) kien fundamentali ghar-rikors ta’ appell [**Ebejer vs Lautier** 6 ta’ Dicembru, 2002, u **Mckenna Mintoff vs Caruana** 13 ta’ Ottubru, 1998]. Ghalhekk minghar permess ta’ appell ma tistax tintavola appell. Mela kif jista’ jitqies li jitwieled dan id-dritt qabel tali permess!

B] Kif qalet l-Onor Qorti ta’ l-Appell il-legislatur ma specifikax b’mod partikolari t-terminu ta’ l-appell minn sentenza parzjali. Ghalhekk ikkonkludiet li japplika l-artikolu 226 (1) tal-Kap 12 peress li dan ma jiddistingwix bejn sentenza finali u ohra in parte u jipprovdi li:

"L-appell isir b'rikors li jigi presentat fir-registru tal-Qorti ta' l-Appell fi zmien ghoxrin jum mid-data tas-sentenza".

Fil-fehma ta' dik il-Qorti la ma ghamilx distinzjoni ghandha tapplika ghat-tnejn. Din il-qorti tara dan ir-ragunar izda certament ma jistax jigi applikat b'mod li tnaqqas dritt ta' parti. Infatti l-imsemmi artikolu 226 fis-sub-artikolu (6) tieghu jghid:
"Iz-zmien biex isir appell minn digriet qabel is-sentenza definittiva, ghandu jkun ta' sitt ijiem mil-jum minn meta d-digriet ikun inqara fil-qorti bil-miftuh."

U r-raguni hi semplici ghax l-appell isir possibli biss f'dak l-istadju. Tant kemm hu hekk li fl-istess artikolu 226 izda fis-sub-artikolu (10) jinghad dwar digriet interlokutorju li dan jitqies li jkun inqara bil-miftuh fid-data ta' l-ewwel seduta ta' dik il-kawza li tigi minnufih wara li jkun inghata. U ghall-istess motiv ghax parti ma tkunx taf li inghata digriet ***in camera*** qabel ma tinzamm l-ewwel seduta. Il-legislatur ma riedx li jiddekorri terminu minghajr ma jaf il-parti.

C] Terminu ghal appell jista' jiddekorri biss wara li tali dritt ikun twieled u mhux qabel. Wiehed mir-rekwiziti huwa c-certezza ta' minn meta jibda jiddekorri terminu u ghalhekk hu essenzjali li wiehed ikun jaf bil-preciz meta jibda jiddekorri.

D] Jista' facilment jigri li ghalkemm wiehed jintavola rikors ghall-appell fiz-zmien tas-sitt ijiem il-parti l-ohra ma tigix notifikata. Tista' anke l-Qorti ghal xi ragunijiet ma tappuntax tali rikors ghal xi raguni. Ghaliex ghandha tbati l-parti minhabba dawn il-motivi!

E] Ghall-intavolar ta' appell il-legislatur ma riedx li ma jkunx hemm termini. Ried zmien ragjonevoli izda limitat. Hass li biex wiehed jipprepara appell kif suppost kien hemm bzonn ta' ghoxrin jum. Kif jista' ghalhekk jitnaqqas dan it-terminu jekk ghall-esempju jinghata l-permess fid-dsatax-il jum!

F] fl-artikolu 825 tal-Kap 12 inghata il-facilita` li ssir korrezzjoni ta' zbalji ta' kalkoli fis-sentenza. Fis-sub-artikolu (2) jinghad li z-zmien moghti ghall-appell mis-sentenza li tkun giet ikkorreguta jibda jghaddi minn dak in-nhar tad-digriet moghti fuq it-talba ghall-korrezzjoni. Ghaliex ghamel dan il-legislatur? Ovvju – ghax wiehed jista' jappella wara li kollox ikun finalizzat u mhux qabel. Bl-istess mod fil-kaz in ezami wiehed irid l-ewwel ikollu l-permess qabel ma jibda jghaddi t-terminu.

Il-Qorti tirreferi ghal kaz ta' **Escolano et-vs-Spain** tal-25 ta' Jannar 2000, fejn il-Qorti Ewropea qalet:
".. .. The Court reiterates that the rules governing time-limits for appeals are intended to ensure a proper administration of justice. That being so, the rules in question or their application, should not prevent litigants from using an available remedy.. .. Since the issue concerns the principle of legal certainty, it is not merely a problem of interpretation of a legal provision in the usual way but of an unreasonable construction of a procedural requirement which prevented a claim for compensation being examined on the merits and thereby entailed a breach of the right to the effective protection of the courts. The parties must be able to avail themselves of the right to bring an action or to lodge an appeal. Otherwise, the courts could substantially reduce the time for lodging an appeal or even render any appeal impossible.. .. The Court consequently considers the domestic courts' particularly strict interpretation of a procedural rule deprived the applicants of the right of access to a court (see *mutatis mutandis,* the Perez de Rada Cavanilles-vs-Spain judgement of 28 October 1998 *Reports 1998, pp.3256-57,* #9). There has been therefore a violation of Article 6(1) of the Convention".

Taghmel referenza wkoll ghall-kawza **Beles et-vs-The Czech Republic** tat-12 ta' Novembru 2002 fejn il-Qorti Ewropea kienet qalet:
"The Court has already stated on a number of occasions that the right to a fair trial, as guaranteed by Article 6(1) of the Convention, must be construed in the light of the rule of law, one of the fundamental aspects of which is the

principle of legal certainty, which requires that all litigants should have an effective legal remedy enabling them to assert their civil rights.. .. It further reiterates that the rules governing the formal steps to be taken and the time-limits to be complied with in lodging an appeal are aimed at ensuring the proper administration of justice and compliance, in particular, with the aforementioned principle of legal certainty. That being so, the rules in question, or the manner in which they are applied, should not prevent litigants from using an available remedy.. .. a procedural rule has been construed in such a way as to prevent the applicants' action being examined on the merits, with the attendant risk that their right to effective protection would be infringed.. .. Consequently, the Court finds that in deciding, on the basis of a particular strict construction of a procedural rule, not to examine the merits of the case, the domestic courts undermined the very essence of the applicants' right to a court, which is part of their right to a fair trial guaranteed by Article 6(1) of the Convention. There has therefore been a violation of Article 6(1) of the Convention".

Tirreferi wkoll ghal kaz ta' **Brumarescu-vs-Romania** tat-28 ta' Ottubru 1999 tal-Qorti Ewropea.

Ghaldaqstant din il-Qorti fil-waqt li tichad l-eccezzjonijiet l-ohra tal-Avukat Generali, tiddikjara u tiddeciedi li bis-sentenza tat-8 ta' Gunju 2004 moghtija mill-Qorti ta' l-Appell fil-kawza fl-ismijiet **Valle del Miele Limited versus Raphael Aloisio, Malcolm Booker, Steve Cachia, Edward Camilleri, Andrew Manduca, Paul Mercieca u Stephen Paris personalment u fil-kapacita` taghhom ta' *partners* tad-ditta *Deloitte & Touche Certified Public Accountants and Auditors***, gew miksura l-artikoli 39(2) tal-Kostituzzjoni ta' Malta u 6(1) ta' l-Ewwel Skeda tal-Kapitolu 319 tal-Ligijiet ta' Malta billi gie lez id-dritt taghhom ghal smiegh xieraq quddiem dik il-Qorti.

Konsegwentement thassar l-imsemmija sentenza tat-8 ta' Gunju 2004 moghtija mill-Qorti ta' l-Appell fil-kawza fl-ismijiet **Valle del Miele Limited versus Raphael Aloisio, Malcolm Booker, Steve Cachia, Edward Camilleri,**

Andrew Manduca, Paul Mercieca u Stephen Paris personalment u fil-kapacita` taghhom ta' ***partners*** **tad-ditta** ***Deloitte & Touche Certified Public Accountants and Auditors***, u tordna l-prosegwiment ta' l-appell minnhom interpost fl-atti ta' l-istess kawza fid-29 ta' Dicembru 2003 fuq il-mertu.

Minhabba n-natura tal-kaz ispejjez bla taxxa.

< Sentenza Finali >

--------------------------------TMIEM--------------------------------